

Hur ska man kunna förbättra familjehemsvården, säkerställa barnens välbefinnande samt locka fler familjehem?

För att vi familjehem ska kunna genomföra vårt uppdrag att vårda de barn och ungdomar som placeras hos oss så krävs att vi har rätt förutsättningar. Familjehemmens erfarenheter och synpunkter saknas helt från regeringens utredning om Barn och Unga i Samhällsvård SOU 2023:66 och det saknas forskning både om orsakerna till sammanbrott och misslyckanden inom familjehemsvården och om vilka faktorer som ligger till grund för en lyckad placering. Vi kommer dagligen i kontakt med familjehem som lyfter en ohållbar situation och som kämpar för att orka, och det är uppenbart att det krävs förändringar. FaCO har här sammanfattat några av de punkter som vi anser bör åtgärdas för att man ska förbättra situationen för familjehemmen och därigenom även för barnen.

Först när vi familjehem får det vi behöver så kan vi ge barnen det som de behöver, och har rätt till.

I texten inkluderas även jour- och nätverkshem i termen familjehem.

FaCO har identifierat flera punkter som de som oftast lyft av familjehem som bristande, och som i flera fall varit avgörande när familjehem har valt att sluta som familjehem:

1. **Familjehemmen är för närvarande ej part i ärenden som rör det placerade barnet, och är ej en likvärdig del av vårdkedjan. Begränsade möjligheter att påverka socialtjänstens beslut, såväl stora beslut som vardagliga sådana, kan få stora konsekvenser för både familjehemmet och det placerade barnet.**
2. **Många familjehem upplever en brist på trygghet i form av facklig tillhörighet, a-kassa och liknande.**
3. **Många familjer upplever otillräckliga insatser vid behov av stöd, eller att insatser sätts in för sent.**
4. **Många familjehem upplever att barnets bästa ej prioriteras vilket påverkar hela familjen negativt.**
5. **Många familjehem upplever en bristande rättssäkerhet och begränsade möjligheter att agera vid konflikt med socialtjänsten.**
6. **Skilnaderna är stora mellan olika handläggare och kommuner, vilket leder till att många familjehem undviker att ta uppdrag från vissa kommuner.**
7. **Det saknas forskning om familjehemmens situation, behov och upplevelser vid exempelvis sammanbrott.**

Hur kan man få fler att vilja bli familjehem?

Situationen är ansträngd för många familjehem. Många erfarna familjehem har redan försvunnit, eller kan komma att försvinna om inte tillräckliga åtgärder vidtas. Därför är frågan "Hur ska man behålla de familjehem som redan finns?" minst lika viktig!

- Korrekt och saklig information om vad uppdraget innebär.
- Höjd status och trygghet (se nedan).
- Likvärdig del i vårdkedjan och part i ärenden som rör det placerade barnet (se nedan).
- Ökat fokus på barnets bästa (se nedan).
- Arbeta för nöjda familjehem som sprider ordet - tar längst tid, men sannolikt det mest effektiva på sikt.
- Fler nätverksplaceringar.
- Statligt ansvar för likvärdig familjehemsvård (se nedan).
- Forskning kring såväl misslyckade som lyckade placeringar, sett ur familjehemmets perspektiv.

Hur kan man säkerställa kvaliteten på familjehemmen?

FaCO är de första att skriva under på att olämpliga familjehem ska bort. Dock måste det klargöras exakt vilka brister det faktiskt handlar om hos dessa olämpliga familjehem, för att förhindra att en sådan stämpel sätts på ett familjehem av fel anledning.

- Korrekt information som tydligt visar vad som förväntas av ett familjehem för att rensa bort personer som lockas av fel anledning. Detta måste förmedlas redan i informations- och rekryteringsstadiet.
- Särskilt utbildade handläggare vid rekrytering och utredning av familjehem.
- Noggranna registerutdrag. I normala fall försvinner man ur brottsregistret efter 5 år. Önskvärt med längre tidsram vid grova brott t ex sexualbrott och våld.
- Ökad närvaro av socialtjänsten i familjehemmet, bättre relation med såväl barn som familjehem.
- Obligatorisk utbildning samt kontinuerlig handledning.
- Extern instans som skyndsamt utreder konflikter mellan socialtjänst och familjehem, med tillgång till kompetens inom barnpsykologi samt juridik.

- Höjd status på familjehemsuppdraget (se nedan).

Vad behöver familjehemmen för att kunna utföra sitt uppdrag?

- Trygghet i form av facklig anslutning, a-kassa och korrekta försäkringar (se nedan).
- Familjehemmet måste få vara en likvärdig part i vårdkedjan och part i ärenden som rör barnet (se nedan).
- Tillgång till *extern* instans som *skyndsamt* utreder konflikter mellan socialtjänst och familjehem, med kompetens inom juridik och barnpsykologi.
- Tillgång till omgående kontakt med barnpsykolog vid behov/önskemål.
- Tillgång till all relevant information redan i matchningsprocessen.
- Rätt stöd från socialtjänsten med de insatser som krävs i form av exempelvis avlastning, handledning och inkomstbortfall. *Stöd måste sättas in skyndsamt på familjehemmets begäran.*
- Vård- och genomförandeplan ska vara obligatoriska.
- Grundutbildning inför första uppdraget.
- Vidareutbildning för att öka kompetensen.
- Handledning av professionell aktör, annan än handläggaren.
- Förutsättningar att delta på utbildningar (tex inkomstbortfall). Större flexibilitet från socialtjänsten för planering av möten utanför ordinarie arbetstid.
- Möjlighet till kontakt med övriga familjehem. Erfaret familjehem som mentor.
- Prioritet i kontakt med vården. Hälsokort eller liknande för kännedom om aktuell hälsostatus. Bättre samarbete och tydligare ansvar mellan socialtjänst, LSS och region (tex BUP).
- Prioritet i kontakt med skola och barnomsorg. Möjlighet till barnomsorg utifrån barnets och familjehemmets kombinerade behov.
- Fullmakt (förslag: "Vårdnadsöverflytt Light") för att smidigt och skyndsamt kunna söka vård, hämta ut medicin, ansöka om pass/ID-kort, sköta bankärenden, ha kontakt med skola, fylla i relevanta blanketter, etc.
- Enklare kontakt med socialtjänsten, möjlighet till stöd utanför ordinarie arbetstid.
- Stöd och hänsyn till eventuella biologiska barns behov.
- Nätverkshem ska erbjudas samma villkor som familjehem med ersättning från placeringstillfället.
- Utbetalad ersättning som följer index för årlig uppräknig. Omkostnadsersättning som överensstämmer med konsumentverkets riktlinjer över faktiska kostnader.

Hur ska man kunna förhindra sammanbrott?

Samtliga punkter ovan bedöms viktiga, men värda att betona ytterligare är dessa:

- Korrekt matchningsprocess.
- Skyndsamt stöd till familjehemmet på de sätt som efterfrågas.
- Forskning kring både lyckade och misslyckade placeringar för att utröna behov och förutsättningar, *sett ur familjehemmets perspektiv.*

Hur ska man kunna säkerställa barnets välbefinnande?

- Skyndsamt utreda eventuell nätverksplacering för att undvika onödiga omplaceringar.
- Barnpsykolog eller liknande kompetens ska finnas kopplad till barnärenden och vara delaktig i beslut kring placering, umgänge och eventuella omplaceringar/hemtagningar. Denne ska kopplas in även på förfrågan från familjehemmet. Socialnämnden ska beakta även dennes bedömning om den skiljer sig från socialtjänstens rekommendation inför ett beslut.
- Säkerställa att barnet får information som den har rätt till inför och under en placering.
- Umgången måste planeras utifrån barnets behov och förutsättningar, i samförstånd med familjehemmet och vid behov barnpsykolog, ej enbart utifrån föräldrarnas önskemål.
- Stöd till den biologiska familjen.
- Socialtjänstens närvaro ute i familjehemmen bör ökas. Tätare och längre besök efterfrågas för relationsbyggande med barnet samt möjlighet att upptäcka och komma till rätta med brister i familjehemmet. Barnhandläggaren ska ha kunskap om hur man genomför kvalitetssäkrade barnsamtal, samt kunskap om att barn inte alltid talar sanning och psykologiska orsaker till detta.
- Hälsokort eller liknande system som följer barnet för korrekt och aktuell hälsostatus. Prioritet i vården och ett förbättrat samarbete mellan socialtjänst, LSS och region.
- Ett "kommunikationspass" bör medfölja barnet vid ev omplacering, med relevant information från tidigare familjehem och skola.

- Kartlägga läs- och räknefärdigheter för att motverka tidiga skolmisslyckanden. Ge möjlighet för placerade barn att få hjälp via SkolFam eller liknande modeller.
- Särskild domstol/domare med specialkompetens om tex anknytning och trauma för beslut inom barnrelaterade rättsärenden. Kompetens att genomföra kvalitetssäkrade barnsamtal, samt kunskap om att barn inte alltid talar sanning och psykologiska orsaker till detta.
- Familjehemmet ska vara en likvärdig del av vårdkedjan och part i ärenden som rör det placerade barnet (se nedan).
- Familjehemmet ska skyndsamt erbjudas relevant stöd för att minska risken för sammanbrott.
- Frågan om vårdnadsöverflyttning ska lyftas efter två år, och om detta bedöms vara enligt barnets bästa och enligt familjehemmets önskemål ska en sådan genomföras skyndsamt. Ett nekande från familjehemmets sida ska ej vara likvärdigt med omplacering av barnet eller hot därom. För att få fler familjehem att gå med på vårdnadsöverflytt och den trygghet detta ofta medför för barnet så måste det finnas tydliga riktlinjer om fortsatt stöd eller ny insats vid förändrat behov även efter vårdnadsöverflytt.
- Tydligare anvisningar vid vad som sker vid en hemflytt.
- Vid utbildning av nya familjehem ska BRIS rapport om barn i familjehem eller liknande underlag vara en obligatorisk punkt, likaså ska befintliga familjehem ta del av denna.

Hur ska socialtjänsten kunna genomföra dessa förändringar?

De förändringar som är nödvändiga ställer stora krav på socialtjänsten även med ökad budget. Nedanstående punkter anser FaCO särskilt viktiga att ta i beaktning.

- Enligt regeringens utredning verkar man vilja "rensa bort" konsulentstödda företag. I dagsläget ser vi detta som omöjligt då många kommuner saknar resurser och kompetens och samtidigt brottas med personalbrist och stor personalomsättning. Istället behöver man nyttja de resurser som finns i konsulentstödda företag och som efterfrågas av flera familjehem. För att säkerställa kvaliteten på dessa företag krävs fler och regelbundna granskningar.
- Se över socionomutbildningen eller eventuella påbyggnadsutbildningar för att säkerställa att socialtjänsten får relevant kompetens, tex inom anknytning och trauma. Utbildningen bör även omfatta kunskap om hur man genomför kvalitetssäkrade barnsamtal, samt kunskap om att barn inte alltid talar sanning och psykologiska orsaker till detta.
- Tätare samarbeten med barnpsykologer.
- Det är extremt viktigt att socialtjänstens agerande och beslut kan ifrågasättas. FaCO anser det vitalt att en utredning kan efterfrågas av familjehemmet, och att en sådan utredning genomförs *skyndsamt* och av en *extern* instans med tillgång till relevant kompetens inom exempelvis juridik och barnpsykologi.

Familjehemmens status och del i vårdkedjan

Det råder brist på familjehem i Sverige. Samtidigt står det på regeringens önskelista att fler barn och ungdomar ska placeras i just familjehem hellre än på HVB-/SiS-hem. Att ta hand om ett placerat barn, som ofta bär på ett tungt bagage, kräver tid, engagemang och kunskap. Vårt arbete ska vara en del av vårdkedjan, men ändå står vi utanför trygghetssystem som andra aktörer i vårdkedjan ser som självklarheter, såsom tjänstepension, a-kassa samt försäkringar att luta oss mot när vi utsätts för skadegörelse. Vi står utan facklig representation när vi behöver driva för oss viktiga frågor och utan juridiskt stöd när vi står anklagade för något vi påstås ha gjort, ofta utan att ens få reda på vad. Vi står utanför de beslut som fattas kring de barn vi vårdar, bor tillsammans med och ofta älskar som om de vore av vårt eget kött och blod. Med ökade krav och skyldigheter på familjehem behöver man även se över våra rättigheter. Vi anser att detta är en nödvändighet för att rekrytera och behålla familjehem och en förutsättning för att bygga en trygg och rättssäker familjehemsvård för både barnens och familjehemmens skull.

Familjehemmens status: Arbete eller uppdrag?

Att vara familjehem räknas idag som ett uppdrag, vilket ofta orsakar problem. Vi saknar rätt till tjänstepension och möjlighet till a-kassa. Idag förlorar många familjehem ekonomiskt på att vara familjehem, och vi gör vårt jobb med den ständiga vetskapen att både vår familjesituation och vår ekonomiska trygghet kan förändras från en dag till en annan utifrån en enskild handläggares beslut.

Svårigheterna hos de barn och ungdomar som placeras i familjehem är komplexa, och har ökat med tiden. Ofta visar sig det fulla behovet först när barnet flyttat in. Därför är det många familjehem som inte längre kan jobba heltid utan måste antingen gå ner i tjänst eller helt säga upp sig från sitt ordinarie arbete, alternativt ta tjänstledigt, för att kunna ge barnet det som krävs i tid och arbetsinsats. Alternativet är att barnet omplaceras. För att undvika en omplacering så önskar vi möjligheten att fortsätta den vård som krävs. Men detta kräver trygghet, inte minst ekonomiskt.

Det finns familjehem som på heltid inriktar sig mot dessa svårare placeringar och har sina uppdrag som enda inkomstkälla. Dessa familjehem är ofta extremt kunniga med en erfarenhet som borde vara mycket värd för samhället, men istället är de

extra utsatta då alternativet till överhoppningsbar tid på fem år för a-kassa inte längre är ett alternativ. De står även helt utan tjänstepension.

Familjehemmens status: Facklig tillhörighet

Familjehem saknar rättigheter som många tar för givet. Vi har inga kollektivavtal, inget juridiskt stöd och inga särskilt förhandlade försäkringar. Vi står till exempel själva mot socialtjänsten när vi försöker få ersättning för självrisker när det placerade barnet har stulit bilen och kvaddat den eller förstört saker i hemmet, vilket inte är ovanligt då vi ofta tar hand om traumatiserade barn och ungdomar som ibland redan har ett kriminellt register.

Vi i FaCO kan inte nog betona vikten av att förändra villkoren så att vi familjehem kan få en möjlighet till facklig anslutning med den representation och trygghet som detta innebär. Detta är en nödvändighet för att vi ska kunna fortsätta vårda våra barn som en likvärdig del i vårdkedjan och en viktig faktor i arbetet att rekrytera och behålla fler familjehem.

Familjehemmens status: del i vårdkedjan

Familjehemsvården anses ofta som den mest önskvärda och lyckade vårdformen för barn och ungdomar. För att kunna utveckla familjehemsvården ytterligare så måste den räknas som en likvärdig del i vårdkedjan.

Familjehemmet har det största ansvaret i att genomföra vården utifrån den vård- och genomförandeplan som beslutats och är de som oftast lär känna barnet bäst. För att stärka familjehemsvården är det en nödvändighet att låta oss bli en fullvärdig del av vårdkedjan, med en trygghet som gynnar både oss och i förlängningen de barn vi vårdar.

Det kan vara avgörande, både för barnets mående liksom familjehemets möjlighet att göra ett bra jobb, att familjehemmet får vara delaktigt i beslut som fattas. Familjehemmet måste få vara part i de ärenden som rör det placerade barnet.

Inte sällan omplaceras barn med motiveringen att familjehemmet har brustit i sitt uppdrag eller har samarbetssvårigheter. Ofta står familjehemmet utan möjlighet att bemöta dessa anklagelser och ibland får familjehemmet inte ens veta vad de står anklagade för. Ofta förekommer hot om omplacering, som när familjehemmet upplevs besvärligt för att det står upp för barnets behov även om det går emot socialtjänstens beslut.

Det är nödvändigt med en *extern* instans där familjehem kan kräva en *skyndsamt* utredning i de fall konflikter uppstår mellan familjehem och socialtjänst och där risk för omplacering och/eller uppsägning av familjehem finns. Vid avtalsfrågor ska en sådan utredning kopplas till juridisk kompetens och vid frågor rörande barnets välbefinnande ska den kopplas till barnpsykolog eller motsvarande kompetens.

Familjehemets behov av stöd måste tas på allvar och tillgodoses *skyndsamt*.

Lagar och regler behöver ses över av staten, och man måste säkerställa att dessa följs av samtliga kommuner.

Dagens riktlinjer och rekommendationer gör att skillnaden mellan olika kommuner och handläggare är orimligt stor och både familjehem och barn drabbas. Det finns bland familjehem "svarta listor" över kommuner man ej vill ta uppdrag från, bland annat på grund av upplevda orättvisor. FaCO efterfrågar ett tydligt statligt ansvar med bland annat:

- Tydlighet kring vad som ingår i arvode liksom vilka nivåer som betalas ut beroende på typ av placering och svårighetsgrad. Bedömning om svårighetsgrad måste vara justerbar, då det är ofta en placering visar sig ha större och mer komplexa behov än vad som först anges.
- Omkostnadsersättningen måste följa konsumentverkets riktlinjer om faktiska levnadskostnader. Tydlighet kring vad som gäller vid eventuell ersättning för resor, fritidsaktiviteter, förlorad inkomst för umgängen/möten på vardagar, körsättning etc. För närvarande är detta ofta en fråga om förhandlingsförmåga och skillnaderna mellan olika kommuner är orimligt stora.
- Socialtjänsten ska vara skyldig att se till att avtalet med familjehemmet är klart *innan* placeringen flyttar in. Vid vårdnadsöverflytt så ska avtalet vara klart *innan* domstolsförhandlingen.
- Tydlighet i hur familjehemmet bör agera om/när socialtjänsten brister, med en extern instans som *skyndsamt* utreder. Likaså en tydlighet i hur socialtjänsten bör agera om/när familjehemmet brister, även här med möjlighet till extern granskning på familjehemets begäran. Socialtjänstens ofta återkommande hot om omplaceringar måste upphöra, för allas trygghet, och eventuella brister måste utredas för både barnets trygghet och familjehemsvårdens rättssäkerhet.
- Tydlighet kring försäkringar, både av det placerade barnet och av familjehemets egendom vid skadegörelse.
- Lagreglerad rätt till samhälleligt stöd efter utskrivning av placerade barn.
- Tydlig reglering av vad som gäller vid och efter en vårdnadsöverflyttning.